

Recenzja osiągnięć naukowo-badawczych
dr Anny Tomaszewskiej
stanowiących podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora
habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych
w dyscyplinie filozofia

Sporządzenie niniejszej recenzji zostało zlecone pismem nr 1195.0023.162.2023 Rady Dyscypliny Filozofia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie z dn. 21 czerwca 2023 r., podpisanym przez Przewodniczącego Rady Dyscypliny Filozofia Uniwersytetu Jagiellońskiego, dra hab. Jerzego Gołosza, prof. UJ. Dokumentacja wraz z wnioskiem została doręczona dn. 7 lipca 2023 r w formie cyfrowej.

1. Sylwetka naukowa Habilitantki

Prace badawcze dr Anny Tomaszewskiej koncentrują się wokół filozofii idealizmu transcendentnego Immanuela Kanta, czemu dała wyraz już w pracy magisterskiej pod tytułem *The Problem of Objectivity in Kant's Transcendental Idealism* (2006) oraz w pracy doktorskiej zatytułowanej *Kant and Nonconceptualism. An Analytic Approach to the Problem of Intuitive Cognition in Kant's Transcendental Epistemology* (2011), napisanych pod kierunkiem prof. dra hab. Miłowita Kunińskiego. Badania dr Tomaszewskiej doprowadziły do opublikowania w roku 2022 książki pod tytułem *Kant's Rational Religion and the Radical Enlightenment: From Spinoza to Contemporary Debates*, którą Habilitantka przedstawiła jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, „stanowiące znaczny wkład w rozwój

określonej dyscypliny”. Dorobek naukowy dr Tomaszewskiej stanowi ponadto jedna monografia, a mianowicie *The Contents of Perceptual Experience: A Kantian Perspective* z 2014 roku, 19 rozdziałów w monografiach zbiorowych oraz 24 artykuły opublikowane samodzielnie. Habilitantka wygłosiła ponadto 42 referaty na konferencjach naukowych w kraju i za granicą.

2. Ocena podstawowego osiągnięcia naukowego

Habilitantka wskazuje jako podstawowe osiągnięcie naukowe książkę, w której podejmuje problematykę filozofii religii Immanuela Kanta w kontekście – zainicjowanej przez Jonathana I. Israela – dyskusji nad religią w myśli oświeceniowej. Szczególny nacisk kładzie ona na analizę oświeceniowego radykalizmu religijnego i jego wpływu na krytykę religii. Książka zawiera siedem rozdziałów, które omawiają różne aspekty Kantowskiej filozofii religii, jego odniesienia do Spinozy, heterodoksyjne elementy w jego koncepcji religii, relację między kościołem a autonomią jednostki oraz najpóźniejsze fragmenty pism Kanta, gdzie również podejmowane były zagadnienia teologiczne i religijne. Autorka stara się wykazać, że filozofia Kanta zawiera elementy radykalnej krytyki religii, co odpowiada religijnemu racjonalizmowi epoki. Odróżnia jednak swoją interpretację filozofii religii Kanta od poglądu redukcjonistycznego, który wychodzi z założenia, że religia jest jedynie językiem wyrażającym treści etyczne. Warto nadmienić, że monografia przedstawia rezultaty projektu badawczego zrealizowanego w latach 2019-2023 w Instytucie Filozofii UJ na temat religii i racjonalizmu na przełomie XVI i XVII wieku oraz epoce oświecenia.

Ogólnie rzecz biorąc, monografia przedstawia zaawansowaną analizę filozofii religii Kanta i jej intelektualnych powiązań z radykalizmem oświeceniowym oraz religijnym racjonalizmem, wnosząc nowe perspektywy i wnioski do dyskusji na jego temat. Tekst jest interesującym, choć złożonym opracowaniem, które może wnieść wartość do badań nad filozofią religii Kanta w kontekście filozofii oświecenia. Autorka wydaje się dobrze zaznajomiona z literaturą przedmiotu i przekazuje swoją wiedzę w sposób przejrzysty.

Zastrzeżenia budzi marginalizacja kontekstu historycznofilozoficznego, jakim była tzw. szkoła Leibniza-Wolffa, w której wyrosła między innymi filozofia religii Kanta. Jak prezentują początki niemieckiej myśli oświeceniowej Emerich Coreth i Harald Schöndorf, wpływ tej szkoły myślenia miał istotne znaczenie dla względnie niskiego poziomu radykalizmu niemieckiego oświecenia: „Myśl Oświecenia dociera do Niemiec [...]. Tutaj jednak Oświecenie pozostaje bardziej umiarkowane niż w krajach jego pochodzenia. Ma to swoją główną przyczynę w tym, że filozoficznie i naukowo najbardziej znaczącą postacią ówczesnych Niemiec jest Leibniz, który przy wszelkiej genialności i oryginalności pozostaje najbardziej umiarkowanym myślicielem pośród racjonalistów”¹. Nieradykalne podejście charakteryzowało nie tylko Leibniza, lecz również odnosi się do jego intelektualnych spadkobierców i oświeceniowych filozofów niemieckich – Christiana Wolffa oraz jego ucznia Alexandra Gottlieba Baumgartena, którego podręcznika do metafizyki Kant używał w swej dydaktyce akademickiej. W ocenianej pracy zabrakło rozważenia hipotezy badawczej narzucającej się *a prima vista* w obecnym stanie badań, że umiarkowanie religijnego racjonalizmu Kanta musiało mieć – mimo znanych i istotnych różnic – inspiracje ze strony „filozofii szkolnej”, która w pewnym sensie kontynuowała tradycję scholastyczną w nowożytności. Autorka nie bez racji wiąże racjonalizm religijny Kanta z racjonalizmem Kartezjusza i Spinozy (*Pantheismusstreit*), lecz w jej wywodzie brakuje ostatniego ogniwa racjonalizmu w Niemczech, które bezpośrednio wiąże Kanta z tym nurtem w filozofii kontynentalnej. Sądzę, że rozważenie tego wątku mogło być cennym wkładem do literatury anglojęzycznej.

Oceniając osiągnięcia naukowe Habilitantki uważam, że mimo przedstawionych zastrzeżeń monografia *Kant's Rational Religion ...* wraz z pozostałymi publikacjami naukowymi stanowią ważny wkład w badania z zakresu problematyki religii we wczesnej nowożytności i epoce oświecenia. Jedną z zalet tych osiągnięć jest ich interdyscyplinarny charakter, który obejmuje analizę teologiczną, filozoficzną i społeczną. Przyjrzenie się różnym perspektywom

¹ E. Coreth i H. Schöndorf, *Filozofia XVII i XVIII wieku*, tłum. Piotr Gwiazdecki, Kęty, Wydawnictwo Marek Derewiecki 2006, s. 156–157 (pisownia oryginalna).

pozwała lepiej zrozumieć różnorodne podejścia do tematu religii w epoce oświecenia. Dodatkowo ukazanie specyfiki oświeceniowego rozumienia religii jako przedmiotu krytyki ze strony radykałów oraz poddania jej procesowi reformy, co doprowadziło do powstania religii racjonalnej, jest interesującym wkładem w badania nad historią myśli religijnej.

Wartością antologii tekstów pt. *Between Secularization and Reform* jest krytyczne spojrzenie na oświeceniową filozofię religii jako źródło sekularyzacji. Wartym docenienia jest tutaj dobór międzynarodowego składu autorskiego oraz wyznaczenie nowych kierunków badań przez postawienie doniosłych pytań badawczych, co sprawia, że publikacja ta ma bogaty i wielostronny charakter. Obejmują one analizę różnych aspektów oświecenia, co wprowadza czytelnika w różne sfery i konteksty społeczne, w jakich rozwijała się ówczesna myśl religijna.

Oceniając osiągnięcia jako całość należy również odnotować, że tekst mógł być bardziej klarowny i przejrzysty w niektórych miejscach. W paru fragmentach występują błędy interpunkcyjne i niedoprecyzowane zdania, co utrudnia zrozumienie pełnego przekazu. Te drobne uchybienia nie mogą jednak zasłaniać obrazu całości.

Podsumowując, osiągnięcie związane z autorstwem monografii i redakcją antologii wnosi istotny wkład w badania nad religią w epoce oświecenia. Kluczowym atutem jest umiędzynarodowienie, interdyscyplinarność, różnorodność podejść oraz omówienie procesów krytyki i reformy religii w tym okresie.

3. Ocena pozostałych osiągnięć

Habilitantka posiada znaczące osiągnięcia naukowe: od staży badawczych przeprowadzonych na różnych uniwersytetach zagranicznych przez prowadzenie projektów badawczych aż do publikacji prac naukowych w renomowanych wydawnictwach i czasopismach. Jakość i różnorodność tych osiągnięć świadczą o zaangażowaniu i profesjonalizmie dr Tomaszewskiej w dyscyplinie filozofia ze szczególnym uwzględnieniem filozofii oświecenia oraz filozofii religii.

Punktem wyróżniającym się jest bogata i różnorodna współpraca z innymi naukowcami oraz uczestnictwo w ważnych wydarzeniach naukowych i renomowanych konferencjach zarówno w Polsce, jak i za granicą. To niewątpliwie przyczyniło się do zbudowania sieci kontaktów i wymiany myśli z ekspertami z różnych dziedzin i z różnych krajów, co przekłada się na jakość badań i publikacji.

Habilitantkę charakteryzuje talent do organizacji i prowadzenia seminariów, szkół letnich i kolokwii, co stanowi ważny element w kształceniu i budowaniu środowiska naukowego. Organizacja międzynarodowych wydarzeń naukowych z udziałem wybitnych badaczy pokazuje zaawansowaną pozycję naukową dr Tomaszewskiej w swojej specjalności. Dodatkowo otrzymanie zaproszenia na konferencję w prestiżowym centrum filozofii religii na Uniwersytecie w Notre Dame (USA) jest dowodem uznania i szacunku dla osiągnięć naukowych Habilitantki. Należy również dodać, że Habilitantka jest autorką monografii, antologii i innych publikacji, które ukazały się w znanych z renomy wydawnictwach, co świadczy o zdolnościach autorskich do przekazywania wiedzy w sposób zrozumiały i atrakcyjny.

Habilitantka ma niebagatelny dorobek nie tylko w dziedzinie badań naukowych oraz działalności organizacyjnej, lecz również w zakresie dydaktyki akademickiej oraz w pozaakademickiej popularyzacji filozofii. Prowadziła zajęcia dydaktyczne w Uniwersytecie Jagiellońskim, w tym ćwiczenia, proseminaria, konwersatoria oraz tutoring. Jej szerokie spektrum obejmuje filozofię, socjologię, kognitywistykę i wiele innych dziedzin, co świadczy o jej wszechstronnym podejściu do nauczania. Jako recenzentka prac magisterskich i licencjackich oraz przewodnicząca komisji obron prac magisterskich, aktywnie wspierała studentów w ich rozwoju naukowym. Współpraca z doktorantem w charakterze promotorki pomocniczej jest kolejnym przykładem jej zaangażowania w kształcenie młodych naukowców.

W działalności organizacyjnej Habilitantka odniosła liczne sukcesy. Organizowała i współorganizowała różne wydarzenia naukowe, w tym kolokwia, warsztaty, seminaria i panele na konferencjach. Jej zaangażowanie w promowanie

wymiany międzynarodowej i programu Erasmus jest godny uwagi, gdyż wpływa na zacieśnianie relacji między uniwersytetami. Jej dorobek obejmuje szeroki zakres tematyczny i wiele różnorodnych działań, od prowadzenia zajęć akademickich po organizację międzynarodowych wydarzeń naukowych i współpracę z mediami. Jej prace są związane głównie z filozofią, etyką i bioetyką.

Jej praca w charakterze redaktora naukowego czasopisma „Diametros” oraz tłumaczki antologii tekstów bioetycznych ukazuje jej kompetencje oraz zainteresowanie badaniami z zakresu bioetyki, etyki medycznej i historii medycyny. Współpraca z mediami – w tym z portalem Polskiego Radia S.A. i magazynem „Filozofuj!” – stanowi dowód na jej zdolności w zakresie przystępnego przekazywania złożonych treści naukowych szerszej publiczności.

Habilitantka wykazuje się nie tylko znakomitą wiedzą teoretyczną, ale również zdolnością do pracy w zespołach i koordynowania projektów. Jej zaangażowanie w liczne inicjatywy naukowe, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, przyczyniło się do promowania polskiej nauki oraz współpracy między różnymi instytucjami akademickimi.

4. Konkluzja

Biorąc pod uwagę całokształt dorobku naukowo-badawczego Habilitantki, w tym wartość naukową podstawowego osiągnięcia naukowego, stwierdzam, że dr Anna Tomaszewska spełnia wymagania ustawowe do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie filozofia w dziedzinie nauk humanistycznych oraz rekomenduję Komisji Habilitacyjnej i Radzie Dyscypliny Filozofia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie przyjęcie uchwały o nadaniu jej stopnia doktora habilitowanego.

Z wyrazami szacunku

dr hab. Tomasz Kubalica, prof. UŚ